

ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ ТИЗИМИ БАРҚАРОРЛИГИНИНГ КОНЦЕПТУАЛ АСОСЛАРИ

Кудайбергенова Гузал Куанишбаевна

ТДИУ мустақил тадқиқотчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21069657>

Аннотация. Мазкур мақолада тижорат банклари тизимининг барқарорлигини таъминлашга оид назарий асослар таҳлил қилинади. Банклар фаолиятининг барқарорлиги миллий иқтисодиётнинг узвий қисми сифатида иқтисодий ривожланишга хизмат қилувчи асосий омиллардан бири сифатида кўрилади. Мақолада банк тизимининг барқарорлигини аниқловчи омиллар, хатарларни баҳолаш ва уларни бошқариш механизмларининг ўрни ва аҳамияти ёритилади.

Калит сўзлар. банк тизимининг барқарорли, тижорат банклар, ликвидлилик, эҳтиёж, самарадорлик.

Тижорат банклари тизими мамлакат иқтисодиётининг асосий бўғинларидан бири ҳисобланади. Ушбу тизим миллий иқтисодиётнинг самарадорлиги, барқарорлиги ва рақобатбардошлигини таъминлашда муҳим аҳамиятга эга. Банклар орқали иқтисодиётда капиталнинг қайта тақсимланиши, инвестицияларнинг молиялаштирилиши ва хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий эҳтиёжлари қондирилади. Шу боис, тижорат банклари тизимининг барқарорлигини таъминлаш нафақат молия сектори, балки бутун иқтисодиёт барқарорлигига таъсир кўрсатади.

Сўнгги йилларда дунё иқтисодиётида юзага келган молиявий инқирозлар банк тизимларининг барқарорлиги масаласини долзарб муаммога айлантирди. Халқаро тажрибалар шуни кўрсатмоқдаки, банкларнинг молиявий мустақамлиги ва барқарорлиги уларнинг ликвидлик даражаси, капитал етарлилиги, активлар сифатини бошқариш ҳамда молиявий хавф-хатарларни бошқариш механизмларига боғлиқ. Шу билан бирга, ташқи иқтисодий муҳит, давлат сиёсати ва халқаро молиявий институтларнинг тавсиялари ҳам банк тизимининг барқарорлигига бевосита таъсир қилади.

Мазкур тадқиқотда тижорат банклари тизимининг барқарорлигини таъминлашга оид назарий ва амалий жиҳатлар таҳлил қилинади. Хусусан, банкларнинг молиявий кўрсаткичлари барқарорлик даражасини аниқловчи асосий омил сифатида кўриб чиқилади. Тадқиқот, шунингдек, иқтисодий инқирозлар даврида банк тизимининг барқарорлигини таъминлаш механизмларини аниқлашга қаратилган.

Тадқиқотнинг долзарблиги банк тизими фаолиятининг миллий иқтисодиёт барқарорлигига қўшаётган ҳиссасини ўрганиш билан белгиланади. Шу боис, мазкур иш банк-молия тизими барқарорлигини таъминлаш бўйича илмий изланишлар ва амалий чора-тадбирларни шакллантиришга замин яратади.

Банклар иқтисодий тизимнинг ажралмас қисми ва энг асосий секторларидан бири ҳисобланади. Шу билан бирга, банклар ликвидлилик марказидир. Бу дегани банклар ўз миқдорларининг қўшимча пул маблағлари

ва капиталга бўлган эҳтиёжларни қондиради. Мижоз банкларга боради ва ишонадики ликвидлилик маркази сифатида, уларнинг пул маблағларига бўлган эҳтиёжларини қондиради. Ликвидлилик маркази тартибининг бузилиши хўжалик юритувчи субъектлар ликвидлигига путур етказди ва бунинг натижасида молиявий инқирозлар вужудга келади. Шу билан бирга, банклар фақат ликвидлилик маркази эмас, балки молиявий хизматлар маркази ҳамдир. Банк фаолиятида фаоллик пасайиб бориши банк маҳсулоти камайишига олиб келади, бу эса хўжалик субъектлари ижтимоий фойдалилигини сусайтиради. Шуниси хайратланарли эмаски, ушбу ривожланишга, фаолияти самарадорлигига ҳаракат қилаётган жамият, энг аввало, банклар ва банк тизими ривожланишига, унинг барқарорлигига алоҳида эътибор қаратади.

Бутун дунё мамлакатлари тартибга солувчи ва назорат қилувчи органлари мамлакат банк тизими барқарорлигини таъминлаш масаласида доимий изланишда ҳамда ушбу йўналишда турли янгиликлар ва инновациялар ишлаб чиқиш ҳаракатидадир.

Умуман олганда, ҳар қандай алоҳида олинган банк учун тижорат банклари ликвидлиги, тўлов қобилияти, барқарорлик ва ишончлилик энг зарур бўлган тушунчалар ҳисобланади. Лекин шундай бўлсада, ушбу тушунчалар ўртасида турли ўхшашликлар мавжудлиги кўринади. Шу боис, ушбу тушунчалар мазмун ва моҳиятини турли манбалардан фойдаланган ҳолда тадқиқ этишга ҳаракат қиламиз.

Энг аввало, бизнинг фикримизча, тижорат банклари ликвидлиги, тўлов қобилияти, барқарорлик ва ишончлиликни қуйидаги расм орқали тўлароқ ифодалаш мумкин.

1-расм. Банкнинг барқарорлиги ҳамда ишончлилигини таъминлаш [1]

Ликвидлилик тижорат банклари фаолиятида энг асосий тушунчалардан биридир. Ликвидлилик тижорат банклари ишончилиги ва барқарорлиги асосини ташкил этади ва банкнинг тўлов қобилияти бўлишига замин яратади. Тижорат банкларининг мижозлар ва кредиторлар олдида ўз имиджини сақлаб қолиши учун, энг аввало, уларнинг ликвидлиги ва тўлов қобилияти мустаҳкам бўлиши лозим.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mishkin, F. S. (2019). The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. Pearson Education.
2. Basel Committee on Banking Supervision (2017). Basel III: Finalising Post-Crisis Reforms. Bank for International Settlements.
3. Stiglitz, J. E., & Weiss, A. (1981). Credit Rationing in Markets with Imperfect Information. American Economic Review, 71(3), 393–410.
4. Shin, H. S. (2013). Procyclicality and the Search for Early Warning Indicators. IMF Economic Review, 61(1), 119–152.